

NIEUK (58) *sb m*

Zawsze w pisowni łącznej.

e jasne.

sg *N* nieuk (20). ◇ *G* nieuka (4). ◇ *A* nieuka (6). ◇ *I* nieuki(e)m (4). ◇ *pl N* nieukowie (6). ◇ *G* nieuk(o)w (7). ◇ *D* nieuk(o)m (2). ◇ *A* nieuki (5). ◇ *I* nieukami (3). ◇ *L* nieukach (1).

Sł stp, Cn notuje, Linde XVII – XVIII w.

1. *Ktoś niewykształcony, nienauczony; prostak, głupiec (o ludziach); indoctus BartBydż, Mącz, Modrz, Cn; idiota Mymer¹, BartBydż, Vulg, Cn; illiterat(issim)us BartBydż, Mącz, Vulg, Cn; iners Mącz, Modrz, Cn; ignarus Mącz, Modrz; amusus, analphabetus, expers (eruditionis) Mącz, Cn; insipiens BartBydż; barbarus, inexpertus, laicus, profanus, rudis Mącz; brutus, gravis, hebes, infrunitus, stupidus, tardus Calep; agrammatos, alienus a litteris, aniatrologetos, bipes asellus, aversus a musis, experitus, imperitus, imperito ingenio vir, ineruditus, nullis litteris vir, profanus litterarum, tiro Cn (54) : Mymer¹ 9v; BartBydż 71; MurzOrt B3; Więc też ci nieukowie/ co piśmá nie máią/ Gdy nie mogą mędrówáć/ niechayże wždy báią. *RejFig* Ee4; Ignarus, Proftak/ niewiádomy nieuk/ nauk nie vmieyętny. *Mącz* 147a; Illiteratus, Nieuk/ profty/ Nieumieyętny który nigdy nie chodził do łzkoły/ Láik. *Mącz* 195d; Rudis, Proftak/ nowak/ niewmieyętny. *Metaph. Gruby/ nievczony/ nieuk. Mącz* 359c, 17a, 23b, 117d, 238c, 279a, 282a; *CzechEp* 109; Lepiéy łwéy mocy ná tych nieukách [kółztuiełz [miłóści] Bo iuz nie mnie/ ále móy tylko cięń fráluiełz. *KochFr* 82; Brutus Stupidus, gravis, tardus, hebes: eius contraria sunt prudens, acutus – Bezrozumni, czelię, nieuk. *Calep* 140b, 535a; iákoby nie od Ewángeliłty S. nápisáne/ ále według domyłfu iego z kráiu w text od niewiem iákich nieukow wpifáne: iedno iż ich/ łam nieukiem będąc/ nie rozumie: á przecię łam łiebie ma zá vczeńłzego niłzi włzyłcy [...] łwięci Oycowie y Doktorowie? *WujNT przedm* 7, 1. *Cor* 14/16, s. 613 *marg.**

[*nieuk* czego (1): Ktorą dzielność nieukowie Hłstorii Witołdowi Synowcowi Olgerdowemu przypifłuią. *StrykKron* A5v.]

W połączeniach szeregowych (3): *GlabGad* O8v; *Obiáwileł ie málutkim*. [*Matth* 11/25]. Przez te málutkie/ nierozumieyże łámych nieukow/ y proftakow/ rzemiełnikom [.] / dzieci y niewiałt *WujNT* 47; iákie bełpieczeńłtwo/ mądrołć y náuká byłá S. Apołtołow po przyięciu Duchá S. Ktorzy pierwey byli nieukámi/ proftaczkámi y boiázliwemi. *WujNT* 411.

W przeciwstawieniach: »nieuk ... uczony (człowiek) (4), doktor, dowcipny, opatrzny, roztropny« (5): Nieukowie łzaleńłtwo/ dzyedzczeńnie trzymáią/ A rołtropni koronę/ náuki miewáią. *BielKom* B8v; Nychayże tedy ocyec minye nyeuká/ á łyná łwego odda vczonemu yákyemu *GliczKsiąż* L7v; W łercu opátrznego odpoczywa mądrołć: á nieuki włłelkie wyćwiczy [y włłelkie nieuczóné wyćwiczy *WujBib*]. *Leop Prov* 14/33; Inter hominem eruditum et idiotam plurimum interest, Miedzy vczonym człowiekiem á nieukiem wielka różność yełt. *Mącz* 430a, 222b; *StrykWjaz* A4; iż do odpráwowania łpraw/ wielka różność iełt miedzy nieukámi/ á miedzy dowćipnymi [*inter inertes et industrios*]/ miedzy nikczemnymi á miedzy mężnymi. *ModrzBaz* 13v, 1v.

Wyrażenia: »nieuk gruby« (1): zaż [...] náuki iákíey, od nieuká grubého łpodziéwáć łie będąemy? *OrzJan* 22.

»nauczyciel nieuk« (1): Coż yełli ocyc da fyná do náuczycyelá nyeuká ábo próstego żaká á pipi/ yáki będye náuczycyel táki diłcipuł. *GliczKsiqż* L7.

»podły nieuk« (1): iż też on [Saul] człowiek gruby y podły nieuk prorokować mógł. *CzechRozm* 140v.

»nieuk wielki« (1): Miałem Plebaná we wsi fwey/ nieuká wielkiego/ niepowiádał mi nie ná kazaniu iedno Legendę *OrzRozm* H2v.

Szeregi: »nieuk a grubijan (a. człowiek gruby)« [szyk 1:1] (2): *CzechRozm* 140v; á nád Sędziego nieuká/ y grubianá niemáłz w fwiecie nic niefpráwiedliwzszego *StryjKron* A6.

»nieuk a grundychwał« (1): Sus minervam scilicet docet, proverbium, Nieuk á grundychwał doctorá vczy. *Mqcz* 222b.

»nieuk i nieugruntowany« (1): ktory tákowe pytánie napierwey wymyślił/ á nim wiele nieukow y nie vgruntowánych ielzczę w wierze zátrwożył *CzechRozm* 174v.

»nieuk i niewiadomy« (1): co thez niektorzy nieukowie y niewiádomi tych rzeczy będąc/ zádáią nam ábyfmy dwoiákie pożywanie złączáli *WujJudConf* 256v.

»nieuk i podły człowiek« (1): przetoż Bog obrał nieuki y podłe ludzi przez ktoreby świat náwrocił *WujNT* 579.

»prostak (a. człowiek prosty), (a, i) nieuk« [szyk 6:3] (9): że człowyek prófity á nyeuk/ yákoby nye był człowyekyem/ áni żył ná fwyecye/ kthorego spráwy wełpołek fnim lámym fmyerć y grob kończą. *GliczKsiqż* H3v, G5v, M4v; *Mqcz* 9a, 359c, 386c; A coż iá próftak y nieuk niemiałbym fię wták wielkiey á trudney rzeczy omylić *BudBib* C3; tego ktoryby ielzczę próftakiem y nieukiem był [si rudis adhuc sit et ignarus rerum]/ á chciałby fię vczyć *ModrzBaz* 14; *NiemObr* 24.

»nieuk a rzemieśnik« (1): Nyeukowye á rzemyęsnicy chwałac á wyelbyac fwe rzemyęłlá/ przywodzą fwe naczynya á prace/ bez ktorych fie żaden człowyek obysć nie może. *GliczKsiqż* G5v.

»(i) uczony (człowiek) i nieuk« [szyk 1:1] (2): że niechciał áby iego piłánia y nieukowie y náder vczeni ludzie [neque ab indoctissimis, neque a doctissimis] czytáli *ModrzBaz* 1v; toć trzeba było wfzytki świádectwá ty/ y Lácińńkim y Polńkim ięzykiem kłásć: áby fię y uvczonym y nieukom dogodziło *CzechEp* 386. [Ponadto w przeciwstawieniach 4 r.]

a. wojsk. *Żołnierz niewyćwiczony, niedoświadczony, nie zaprawiony do walki* (2) : Strzedz fie tego trzeba pilnie/ ábyś fie nie dał potykác przodkiem nieukom/ álbo tym ktorzyby fie bali/ by fnadz nie chćieli pierzcháć/ á drugim fercá złego nie vczynili *BielSpr* 16; KTory Sprawcá ma doftátek ludzi ku walce/ á rozumie iż máło ćwiczonego/ ordynuy ná gráni woylko/ á wey środek włoż nieuki. *BielSpr* 36.

2. Wól przeważnie młody nie przyuczony do pracy w jarzmie; iniugis, in iugum non expertus, rudis *Cn* (4) : Iszem ya nyczanył [!] nyeuka plovego Blandnego [o tymże: vituli glauci vagabundi] wewszy wczaykach do domv mego *ZapWar* 1508 nr 1962, 1508 nr 1962; ten koń [...] mianowan ielth Bucifal/ [...] dla známieniá/ iże głowę miał na wrzas cielcá nieuká [quod thaurinum caput quid maius habebat] *HistAl* A8v; *GostGosp* 120; [LustrKraK I 32, 235; LustrMaz I 18, 33, 62, 83; LustrRaw 14, 114, 115].

Synonimy: **1.** bezrozumny, głupiec, grundychwał, laik, niemądry, nieuczony, nieumiejętny, niewiadomy, nowak, prostak.

Cf **NIEUCZONY**

KK